

KOPERATIBISMOA, ZERTARAKO...?

koldo gorostiaga

Ezin uka kooperatibismoak, urte gutiren buruan, berebiziko gorakada ukan duela Euskal Herrian.

Euskal kooperatibismoa, txit berria delarik ere, duela hamarrurteko bat inork pentsa zezakeen baino bortitzagoa da jadanik. Bortiztasun hau dela-ta, gure herriak egun dituen arazoetan koperagintzak ezinbesteko garrantzia du.

Ikus dezagun kooperagintzako eginkizun honek gure Herrian oraingoan eta etorkizun hurbilenean duen eragin kartsua. Beharrezko zaigu honetarako bidean topatu ditugun gertaera zenbaitengandik nolabait urruntzea, hots, beren analisirako egoki daitekeen ikuspegia eman dezaigun gutieneko astrazio bat egitea.

1.—KOPERAGINTZA IDEOLOGIA BEZALA

Aldez aurretik, askotan gogoan hartu ohi ez den baina, aurrerago ikusiko dugunerako, garrantzi berezia duen zera batez ohartu behar dugu. Esan nahi dut: Kooperatibismoan badagoela bi alderdi berezgarri, alderdi ekonomikoa, eta alderdi ideologikoa, alegia.

Sarri askotan koperatibismoaren alderdi bat ezagutzen da soilki: aberasbiderako formula egoki den koperagintza bezala, alegia, ekonomiaren zernahi sailetan aplikagarria eta ondorio praktikotxo onuratsu eta txito bikain batzu dituen.

Haatik, koperagintzak, bizi-arau eta gizarte erakundearen eredu bezala, moral-aspirazio eta balio batzu barnehartzen ditu eta alde hontatik ia guziz ezezagun da, baita koperatibekin harremanik duenarentzat ere sarritan.

Alabaina, koperatibismo mugimenduaren —bere forma idealean har— xederik nagusiena, ondorio ekonomiko batzuen lortzea baino areago, zerau da: bere baitako kideen heziketa bat, gizarte erakundeen giza kondizioarekin adosago legokeen bizi sistema bateruntz eraberritze bat sorrarazteko, prozesu bedakor eta bilkor baten bidez.

Egun, gizadiari planteatzen zaizkion arazorik zailenak —hala nola: desarmagintza eta bakea; inperialismoaren desegite eta herrien askatasuna; nazioarteko lankidegoa; herri atzeratuei laguntza; gose, analfabetismo eta gaisotasunen aurkako borroka; giza *hábitat*-aren defentsa; giza eskubide besterakaitzen garantia; elkartzeko, norbere iritzien adiarazteko deretxoa, etab.— arazo denok, koperatiba ideologiaren iritzitan, erantzunik egokiena koperatibazko formularen aurkitzen dute.

Koperagintza, beraz, teknika ekonomiko bat soilik ez, baizik eta ideologia bat ere bada, erakutsi sakonekoa. Honegatixe zaigu axola guri formula horren eragipenak gure herrian ukan duen ondorioa. Alabaina, eragipenaren ondorenak neurtzean sortzen da problema, hain zuzen ere.

2.—KOPERATIBISMOA NOLA BALIAZTATU?

Koperatibismoa baliaztatzeraz goazela, zernahitan bezalatsu, bi galdera sor dakizkiguke: zein aurre eskema har genezake

koperagintzaren aurrean? Zein da hemen erabil genezakeen balio hierarkia?

Guk, ordea, galdera hauei ez diegu zuzenean erantzunik emanen, analisiaren ondorioa abiapontuek determinatua izan ez dadin; alderantziz, aurre-jarrera batentzat lekurik geratuko ez den maila batetan ezarriko dugu arazoa.

Horretarako, aski da kooperatibismoa politika arloan ematen den zenbait erantzun-eredu desberdinen aurrean ipintzea; gonbaraketa baten bidez ikusiko ahal dugu erantzun-eredu horietarik zeinetan duen leku egokia koperagintzak. Adibidez:

Estadu jakin batetan gertakizun politiko-sozial batekiko eman daitezkeen erantzun-eredu desberdinak hauk lirake:

A.—Egitura politiko-sozialen funtsezko onarpena; aldaketarik onartzekotan, sistema oinarrian arriskatzen ez duten haiek zuzenesten dira soilik, eta bera finka dezakeen eginbide oro onartzen.

B.—Egitura politiko-sozialak *de facto* onartzen dira, baina aukeran jarriez gero ukatu egingo lirake; eta beraz, egitura politiko-sozial horiek beste batzuek trukatzeko bide posible oro hartzen da, sistemarekin zuzeneko buru-joka aparte.

D.—Egitura politiko-sozialak erabat baztertzen dira, ahalik eta lasterreko aldaketa politiko-sozialera zuzentzen den egitarau oro babestuaz, sistemaren aurka zuzenki joan gabe aldaketa soziala lor dezaketen indarrak gogortu ditzaketen egitarauak barne.

Hiru joera-eredu hauk lengoia politikoan kontserbakor, erreformazale eta iraultzaile deritzaienei dagozkie.

3.—HAUTAPEN POLITIKOA

Inoiz, kooperatibismoa aipaturiko hautapen politikoetarik edozeini lotua ager daiteke, baina beti ere salbuespen bat litzake berau, normala ez.

Garaiotan, egitura sozial kapitalistadunak diren mendebaldeko herrietan, kooperatibazko teoria eta praktika B moldeari, hots, erreformazaletasunari, egokitzen zaizkio funtsean. Eta mendebaldeko joera honen baitan Espainiako Estaduak zenbait bezezitasun eskaintzen du; ez da esan nahi, ordea, arazo honetan salbuespen bat denik.

Izan ere, gure artean ematen den kooperatibismoa lehen seinatu ditugunetatik B moldeari osoki jarraitzen zaio: Onartu *de facto* onartzen da gure herrian dadukagun *statu quo* politiko soziala, baina hala ere gizarte demokratikoago eta bidezkoago bat lortzean daduka jarria bere ardura. Ahal duelarik, A jarrera moldekoekin buruz-buruko oldartzapen bat sahestu egiten du eta, berdin, D jarrera-moldean integratzea ere.

Alabaina, guk ezagutzen dugun koperagintzak, printzipio mailan bederen, egungo sistema politiko-soziala sostengatzen duten balioak berez ukatzen dituzten egiturak aldatzeko eginahalak egiten ditu: gizarte agintezale, utilitarista eta pribilejiozale baten aurka, printzipio demokratiko, moral eta berdinzaleek gidaturiko gizarte bat lortu nahiaz.

Koperatiba ekintzak, horregatik, ekonomiazko erakunde batzu sortzean du bere ardurarik nagusia, gero arian arian erakunde horiek Herriaren premia sail oro bere baitan hartzen joan dadin, marigora baten antzo (abeltzaingo, nekazalgo, industri, arraintza, kreditua, heziketa, kontsumua, etab. . .). Gaurgero esan dezakegu (han-hemen txit bakan diren arraintza eta ikastola koperatibak salbu), beste koperatiba motak Euskal Herri guzian ondo zabaldurik daudela, toki guzietan garrantzi berdina ez badute ere.

Beraz, koperagintzaren printzipioak gure herriaren luze-zabalean hedaturik daude. Ikusagun, bada, zein puntu zehatzetan hezur-mamitzen den beraiek degiten egitura sozialen erreforma.

4.—KOPERAGINTZAREN EKINTZA BERRITZAILEA

Koperatiba ekintzaren azterketatik ateratzen den lehen alderdi garrantziduna koperatiba orok berez dakarren *ondasun sortzea* da.

Nonahi koperatiba bat sortzen delarik, badirudi bertan hura gabe sekula sortuko ez litzakeen ondasun multzoa sortzen dela hamaika aldiz. Hau ezin argiago ikusten da koperatiben inbertsioak, irabazpen ekonomiko bat lortzeko gabe, eta horrek eragin gabe, beste behar bat betetzeko egiten diren kasuetan, hau da: enplegu-, aberasbide naturalen probetxamendu-, bizitegi- etab.- beharrek eraginik.

Koperagintzak sortzen duen ondasunak zuzen zuzenean du eragina koperatiba elkargoa osatzen duten kideengan —hau herritarrak ohi dira gehienbatean— eta koperatiba lekutua dagoen herrian ere bai zeharka; bigarren eragin hau, nahi eta ez, koperatibaren eta herriaren handitasunak determinatzen du, jakina.

Horrezaz gainera, ordea, koperatibazko ekintzaren bidez ez litzake zuzenean helburu ekonomiko bezala ipintzen diren behar haiek asetzea bakarrik lortuko (hau da, bizitegi, industriazko produktu kontsumuaren objektu, etab. beharak asetzea) baizik eta ondasun sortzearen bidez behar hauk aseztu gero, koperatibazko ideologiak ezarri dituen helburuak lortzeko oinarria ere jarria legoke.

Lehen esanik dugun bezala, koperatibari ez zaio aski enpresa ekonomiko izatea soilik, baizik eta giza aurrerapidezko xede batzu lortu nahi ditu. Logika maila batetan mintzatuz, ekonomi-ekintza hori bide bat da, azken helbururako xede bat, hau da, gizarte zuzenago bat sortzeko, *bide bat besterik ez dela* esango genuke. Zentzu hontan, koperatibazko enpresa orok sortzen duen oinarri ekonomikoa koperagintza bidez edukazio-programa oso bat aurre-eramateko *egokiera bat* baino ez litzake izango. Honela, kope-

ratibaren elkargozko egiturak printzipio demokratikoen praktikatzea erraztuko luke, zeren eta egitura hori elkartekideen interesen oihartzuna izango bait litzake, organu desberdinen bitartez (elkartek berak hautatuak izanik hauk ere).

Demokrazia maila honek beronek ere, hots, buruzagiak azpikoek hautatuak izateak, besterik gabe, aski kontrasterik suposatzen du enpresa hauk lekukurik dauden ingurumen sozio-politikoarekiko. Baina jokaera demokratiko honen ondoan koperagintzak giza heziera eginkizun handi bat ere bete dezake, bere baitako kideen artean lehenik, herriko biztanleen artean gero; heziera hau giza aurreragailu nahiz politikarako lehen urrats izan daiteke.

Maila hontan, heziera mailan, egin dezake koperagintzak indarrik handiena gizarte egituren erreforma aurrera eramateko: koperatibazko ekintza haztenago eta populazioaren ahalik maila gehienak gogaera (*mentalidad*) berritzeko posibletasunak handitzenago. Gogo berritze honen mamia zera da, bizirik dirauten egitura sozialen erreformatarako ideologia bat finkatzea. Erreforma hau *egitura horien beroien etengabeko eboluzioan* oinarritzen da; honetara, mentalizazio hori, besterik gabe, erreformatasun handi bat eragiten lihoake.

5.—INDAR POLITIKOEN JOKOA

Oro har, esan daiteke gaur egun Euskal Herrian koperagintza eragin erreformista horren desarrollo eta hedapen bete betearen etapan aurkitzen dela, haren ekintza arloa aski zabala bait da eragin hori enpresa mugetatik at, herriko biziera orotan ere nabari dadin.

Zenbait milaka gizonen eguneroko praxia, (Herritar klasetarikoak gehienbat —nahiz eta Peninsulako beste alderdietatik etorririkoak guti izan— egungo egitura-berritzeko joerarekin bat da-

tozenak) eta praxi horren ondorio politiko sozialak ezin dakizkieke beste jarrera-molde A atzerazale eta D iraultzaile bi horiei ohar-kabe iragan, eta A eta D ohartu ere ongi ohartu dira, beren politikazko ardurak kooperatibismoak diharduen arlo berean bait dituzte.

Zeintzuk lirake, orduan, A eta D jarrera-molde hauek kooperatibismoarekiko segurutik hartuko lituzketen jokabideak?

A jarrera-moldeak, kontserbakorrak, egungo "statu quo" politiko-sozialak funtsezko aldakuntzarik sofritu ez dezan lehiatzen denak eta haiek indargogortzen dituen berrikuntzari baizik atxikitzen ez zaionak ez du, printzipioz, koperagintzaren haziera begi onez ikusten, bai bait daki jakin haren lehiak "statu quo" hori ekintza erreformatzaile bidez gainditzera zuzentzen direna. Alabaina B jarrera-moldea erreformazalearen antzera, ez zaio zuzenki A jarrera-molde kontserbakorrari oldartzen, berau ere hari oldartzen ez zaion era berean.

Kontserbakorrek badakite erreformismoak —koperatibismoak, beraz— helburu desberdinak dituen arren, egungo "statu quo" delakoaren jarraitasunari lagundu dezaiokeena: koperagintza-klasa herritarrengan mamitzen eta hazten da, definizioz, bere politika aurrera eramateko D jarrera-molde iraultzaileari funtsezko zaion giza elementuan, hain zuzen. Era hontara, kooperatibismoak bereganatzen duen pertsona multzoa ugaritzen den heinean hazten da iraultza jarreraren indargetasuna ere eta, D jarrera-molde hau A jarrera-moldearen berezko eta elkatu ezineko etsaia denez gero, azkeneko hau, funtsean, bere ahuleziarekin indarberriturik ateratzen da.

Hontara, zeharka bada ere, koperagintzaren goraldiak kontserbakorrei mesede egiten die.

Koperatibaren haziera horrek, ekintza erreformatzaile orokar baten bidez, egunen batean sozial aldakuntzan erabateko eraginik ukaiteko dukeen posibletasuna saihesten saiatuko da, arrisku bat

bezala. A jarrera-moldea, kooperatiba desarroilo hori kontrol hertsia baten pean gordez, kooperatibismoak bere erreformismoa dela kausa, gogo txarrez beda ere, onartzen duen legeriaren bidez batik bat.

A jarrera-moldea, bestalde, kooperatibismoarekin zerbait jasanez baina gehiago ere bada; ekonomiaren sail heri-zahar haietan edo egonezin soziala baretuko duten erabakiak ezinbestean eskatzen dituzten zenbait beharren premitasuneko alderdi haietan kooperatiba berriak pizkortu eta sortzeko erraztasunik eta ahalmenik ere badu.

Honela sistemaren hutsegirik nabarmenenak eta izka-mizka gordineneko puntuak kooperagintzaren bidez emetu daitezke, kapitalismoaren karraskek sortaraziriko sozial nahaspilen kolpeak biguntzen dituen biguingarri baten gisan jokatuz. Honekin Boteak eskuratzen duen blokearen pitzadurarik arriskutsuenak beteak izan daitezke, era hontara kooperagintza egituren sendotzapenerako elementu guziz baliotsu bat bilakatzen delarik.

Honekin, bidenabar, D jarrera-moldea nabariki indargetuko litzake, iraultzaleek, jakina denez, sistemaren hutsegiri eta gizarte barneko etenbehar edo tentsioez ondo baliatzen bait dira beren iraultza borroka arik eta gehiago finkatzeko, kontserbakorren bizkarrean zartada gogorra ezarriaz.

Ondorioka, eta konklusiobidez, badirudi A jarrera-moldearentzat B jarrera-moldea eta, zehatzago, kooperatibismoa ez dela etsai bat, baizik eta, xuxenago, konpetitzaile bat dela; izan ere, bataren eta bestearen xedeak desberdin diren arren, kooperagintza alderdi askotan bataren eta bestearen lagun bait da.

Aldiz, ezin daiteke hain errazki esan D jarrera-moldeak, iraultzaleak, kooperagintza lagun duenik, nahiz eta haren eta kooperagintzaren xedeen artean, haren eta A jarrera-moldearen xedeen artean baino idekotasun gehiago egon.

Kooperatibismoak ere konpetentzia egiten dio proselitismo iraultzaleari, eta horrek bere-berea duen arloan egin ere, hots,

langile multzoen artean, are mingotsagoa, beraz, konpetentzia. Izan ere, kooperatiba formularen erakar indarra bortitza da.

Egitura bidezkoagodun gizarte bat zertzeko bidea, ekintza iraultzale ezkutukoak berekin daraman zapalkuntza sofritu behar gabe noski, eta bidenabar bizibide erosoago bat lortzeko era, horixe da kooperatibismoak herritar klaseei abantailaz eskaintzen diena.

Ekintza iraultzalearen arriskuak eta honen arrakastaren zalan-tza, langile gehien batzuentzat geldigailu edo frenu handi bat dira, sakonki erroturiko izpiritu iraultzale baten jabe ez direnena baitipat. Eta areago, arrisku horiek gabe, onura berdina lortzeko, eta berehala lortzeko, egokiera bat dutelarik.

Horrezaz gainera, koperagintzak dagien "statu quo" dela-koaren sendotzapena gogoan hartzen badugu —lehen esan dugu sistemaren hutsegin nabarmenenak leundu eta eztitu egiten dituela— ezin harrituko da inor D jarrera-moldearentzat koperatibismoa ardurazko konpetitzaile bat bakarrik ez (herriaren bezerotza kentzen diona), baizik eta borrokatu behar den etsai bat ere baldin baledi.

Koperatibismoak, beraz, bi indar kontrakoren erdian dihardu —kontserbakorra eta iraultzalea— eta hauek harengan duten eragina negatibua da beti: alde batetik, A jarrera-moldeak eman dezaiokeen laguntza beti ere onurakorra, komenentzizkoa izanen da, eta, beraz, koperatibismoari dagokion erreforma sozial xedeen kontrakoa. Eta bestetik, D jarrera-moldeak koperatibismoari egiten dizkion erasoaldiek, A jarrera-moldeari —*bere etsai nagusiari*— egiten dizkionak bezainbat sarri eta gogor ez badira ere, koperagintzak hartu duen bidea eragotzi besterik ez dute egiten.

Baina, bi indarren (A eta D) artean koperatibismoak duen oreka geldikaitz hori zertara joango da bi jarreroren arteko aurkatasuna gailurrera irits dadinean, hau da, sistemaren krisia gaizkoatzen eta abagune iraultzale batetara lerratzen denean?

6.—KOPERATIBISMOA ABAGUNE IRAULTZALEAN

Ez zaigu eman bihar gerta daitekeena ezagutzerik, baina bai logikabidez, efektoak eta kausak lotu bidez, gerta daitekeena alde aurretik jakitea, eta hontara, badugu gaur biharko gertakizunak eragin ditzaketen kausei buruzko ezagutzarik.

Lehenbizikoz, eta lehen esanaren arabera, *abagune iraultzalea ukatzen edo eragozten duten indar horietarik da koperatibismoa ere.*

Jakina da, eboluzioa ageri den bertan erreboluzioa zailagoa bilakatzen ohi dena, eta egitura sozialak tinko gordetzen diren hartan, aldis, Historiaren aldakuntzarako joera aldaketa iraultzaile batetara lerratzen dena, aisa lerratzen gero.

Arik eta egitura sozio-politikoaren indar berritzaileek epe labur batean erabakitako erreformak lortzen ez dituzten artean, orduan eta handitzenago joango dira posibletasun iraultzaileak, kontserbakor/iraultzaile arteko elkar-joka osoa izango den abagune iraultzailera iristeraino.

Koperatibaren izaerak berezko duen abagune iraultzailearen eragozte gogoan hartuez gero, esan genezake, abagune hori sortzekotan, koperagintzaren lehen jarrera haren aurkakoa izango dela; izan ere, bere praxia legezko barruti baten barnean mugatu izan du beti, Iraultzak birrindu nahi dituen muga barnean hain zuzen.

Zaila da, egiazki, praxia iraultza kontrako batek —eboluzio-bidezko praxi oro da iraultza kontrako— Iraultza abagunea etor dadinean bere jokaera alda dezan, nahiz eta bere xedeetarik asko Iraultzaren xedeengandik hurbilago egon zutikako egiturengandik baino.

Gainera, urteak zehar A jarrera-moldearekin, kontserbakorrekin, batera edo bizikidego batean ihardun izateak elementu bi-

koitz batez hornitu du koperatibismo jarrera. Batetik, jarrera iraultzaleetan arras bitxia den jokamolde bat bereganatu du. Eta bestaldetik, eta baitipat, interes kópuru oso bat biltzen joan da, —zenbat eta koperagintzaren desarroiloa handiagoa, hainbat eta kopuru ugariagoa— babestu behar dena eta, abagune horretan, koperatibismoaren praxi berritzailea gordezale bihurtuko duena (interes edo onura horiek gorde eta defendatu behar direlako); orduan bere betebeharrerformatzailea galdu egiten du, erreboluzioak ez bait du eboluziorako tarterik uzten, praktikan.

Zalantzarik gabe, izango da hasiera-hasieratik iraultzaren aldetik jarriko den koperatiba sail edo kiderik ere, aurreralkuntza geldiak betetzen ez dituenen eta, beraz, aldaketaren premiaz sakonkiago ohartzen direnen artean baitipat. Ez dirudi, alabaina, kide hauek koperatiba gorputzetik eten arren, koperatibaren pisu osoa iraultza aldera iraultzeko gauza izango direnik.

Azkenik, eta aterakizun gisa, hastapeneko *koperatibismoa zertarako?* galderari zihurki samar erantzun genezaioke: koperatibismoak ez duela balio Iraultza egiteko. Koperatibismoak erreforma bide bat urratu du eta berari jarraituz gero ezin daiteke iraultza buruarinkieriatan eror.

Koperatibismoak, beraz, gizarte erreforma eta eboluzioa eragin dezake eta aski du.

Gizartearen aldakuntza bideak hautatzean koperagintzak jendea erreforma-aldakuntza batetara darama. Jende hainitzek osatua du iraultza-amets haietatik bere joan-etorria eta ez da berehala sartuko dagoneko ahantziak diren umekerietan.

Euskeratzaile: joxe arregi